

DIGITAL
HCD 32608

HUNGAROTON
CLASSIC

WEINER
TOLDI
Symphonic Poem

NORTH HUNGARIAN
SYMPHONY
ORCHESTRA,
MISKOLC

Conducted by
LÁSZLÓ
KOVÁCS

Leó Weiner

(1885–1960)

TOLDI

szimfonikus költemény / symphonic poem op. 43

1	I. Mereng a költő... / The poet muses	8'41"
2	II. Vigasság, sütés-főzés Nagyfaluban... / Making merry, cooking and baking in Nagyfalub	2'49"
3	György durván megsérti öccsét, Miklós György seriously offends his younger brother Miklós	2'35"
4	III. „A fadárda vígan perdül...” / “The wooden spears whirled in their hands”	2'31"
5	IV. Miklós bujdosik / Miklós in hiding	3'42"
6	Bence, a hű cseléd / Bence the loyal servant	4'11"
7	V. Miklós viaskodik két farkassal... / Miklós fights two wolves	2'16"
8	VI. Az éj leple alatt... / Under the veil of the night	5'38"
9	VII. Égi háború... / Tempest	2'30"
10	A temetőben... / In the cemetery	4'57"
11	VIII. Lajos király kihallgatáson fogadja Györgyöt... King Louis receives György in audience	5'21"
12	IX. Holdvilág / Moonlight	7'20"
13	X. Bence újra rátalál Miklósrá / Bence finds Miklós again	3'09"
14	A csárdában / At the tavern	3'28"
15	XI. Gyülekezik a tömeg a Duna partján... / The crowd gathers by the Danube	3'27"
16	XII. Miklós viszontlátja anyját / Miklós is reunited with his mother	3'20"

Összidő / Total time: 65'55"

Miskolci Szimfonikus Zenekar / North Hungarian Symphony Orchestra

vezényel / conducted by

László KOVÁCS

A felvétel megjelenését támogatta / Sponsored by

NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM / NATIONAL CULTURAL FUND

Külön köszönet / Special thanks to

Kassai Istvánnak, amiért a műre vonatkozó kutatási eredményeit a rendelkezésünkre bocsátotta
Mr István Kassai for making available his research results on this work

Leó Weiner (1885–1960) composed three versions of his symphonic poem, based on the epic poem *Toldi* by János Arany. He worked on it between 1952 and 1957, and contemporary reports suggest that Weiner considered *Toldi* to be his chef-d'œuvre. In spite of the importance he attached to it, the three versions of the work—the symphonic poem, the orchestral suite and the illustrating music for piano—did not cause a great stir, and as far as we are aware, the orchestral versions have never been performed on a concert stage since. This can be put down to several unrelated factors: the conservative, romantic theme and tone of the symphonic poem, the relatively lengthy, filmlike, descriptive character, and the date of the premiere. *Toldi* received its world premiere in November 1953, after the death of Stalin, but in the midst of subdued domestic political struggle and of changing ideological trends. Not unlike *Csongor and Tünde*, *Toldi* is rooted in national Romanticism and at this particular moment in time, it did not meet with the enthusiasm of either the political scene or the audiences.

Weiner probably started composing *Toldi* in the spring of 1952, at least the June issue of *Új Zenei Szemle* reported a work in the writing. Based on a report in the daily *Magyar Nemzet* it cannot be excluded that the conductor first learnt about it from the list of usual state commissions. This would be confirmed by the fact that the first performance was part of a series, each of whose concert included a freshly-composed work commissioned by the state.

“MUSICAL CROP OF THE NEW YEAR [...] Countless state commissions can be reported, as

well as the stage the composers have reached in writing these works [...] The treasure trove of our national poetry is a fecund source of inspiration to Hungarian composers. Leó Weiner, Kossuth Prize Winner composer, has completed his one-hour *Toldi* symphony. The twelve movements follow faithfully the twelve cantos of János Arany's *Toldi*. The musical world awaits the first performance with great eagerness [...]” (*Magyar Nemzet*, 4 December 1952).

Another article reports of the proposed premiere: “Our concert audiences will be interested to know about the large-scale works by Hungarian composers due to be premiered this winter. We should like to highlight Leó Weiner's one-hour *Toldi* symphony. The work has recently been completed, and consists of 12 musical images after János Arany's epic poem. The chef d'œuvre of the Kossuth Prize Winner composer Leó Weiner will in all probability be coached and conducted by Kossuth Prize Winner conductor László Somogyi [...]” (*Magyar Nemzet*, 6 January 1953).

Eventually *Toldi* received its world premiere under the baton of not László Somogyi, but János Ferencsik, conducting the State Symphony Orchestra almost a year later, on 14 November 1953, as part of a series of ten concerts called GRAND SYMPHONIES—TODAY'S COMPOSERS. Out of interest, this was the programme of the first four concerts:

14 November 1953: Beethoven: First Symphony / Weiner: *Toldi*, a symphonic poem (premiere), conductor: JÁNOS FERENCSIK

23 November 1953: J. Chr. Bach: Symphony / Szervánzky: Flute Concerto (premiere), conductor: LÁSZLÓ SOMOGYI

2 December 1953: Haydn: Symphony in C minor / Taktakisvili: Piano Concerto (premiere) / Mendelssohn: Scottish Symphony, conductor: VILMOS KOMOR

9 December 1953: Prokofiev: Classical Symphony / Kókai: Violin Concerto / Tchaikovsky: Fifth Symphony, conductor: GYÖRGY LEHEL

The premiere of *Toldi* did not cause much of a sensation, but it transpires from a letter to Frigyes Reiner, dated 1954, that Weiner did not give up performing *Toldi* again. At Reiner's request, he shortened it and turned the symphonic poem into a suite, and sent off the now 10-movement score to Chicago, and wrote a synopsis for the programme leaflet. We have no knowledge about a performance of the work in the United States. The location of the score of a six-movement version is unknown, although there are many manuscript references to this shortened suite version. The only(?) concert performance we are aware of was, according to the programme of the Philharmonia, held on 14 April 1960, an event celebrating the composer's 75th birthday (performed by the State Concert Orchestra, conducted by András Kóródy).

The piano version of *Toldi* (Illustrating Music for the First Part of the Epic Trilogy of J. Arany) was performed on many occasions. The "gillustrating music for piano" was also used in recitals of the epic poem at performances of the Literary Stage, a literary company founded in 1957, played there by Weiner's pupil, the pianist Márta Blaha.

Weiner wrote several synopses of varying lengths in programme booklets and newspaper articles.

We should like to quote the composer in our description of the movements:

Weiner Leó: *Toldi*—a symphonic poem (12 orchestral scenes after János Arany's epic poem)

- I. The poet muses—Portrait of Miklós Toldi—Scorching summer midday—The army of the Palatine Laczfı—Miklós shows the way to Buda—The army marches away—Miklós shambles homeward, "the range trembles under his heavy footsteps"
- II. Making merry, cooking and baking in Nagyfalu—György Toldi and his retinue are wine and dined at the house of Toldi—György seriously insults his younger brother Miklós
- III. "The wooden spears whirled in their hands"—"The heavy stone flies"—"Delivered stark death to a noble warrior"—"Seize him forthwith"
- IV. Miklós in hiding—Bence, the faithful servant seeks out and finds Miklós and takes him food
- V. Miklós fights two wolves—Miklós soon kills them both and, slinging them over his shoulder, hurries home
- VI. Under the veil of the night Miklós lays the wolves by György's bed—Moonlight—All asleep, only Toldi's mother cries silently—Miklós bids his mother farewell—The dogs bark, waking all from their sleep—György's men pursue the fleeing Miklós

- VII. Tempest—In the cemetery—The mourning widow laments her two sons
- VIII. King Louis receives György in audience—Dialogue in which György perniciously accuses and slanders Miklós. He seeks to put his hand on Miklós's heritage—The King becomes aware of the conspiracy and accords György the heritage on condition that he fight the Bohemian warrior—György backs out
- IX. Moonlight—Miklós halts a bull—Abandoned by all—In the cemetery
- X. Bence finds Miklós again—At the tavern
- XI. The crowd gathers by the Danube: the Bohemian champion will fight on the island—The Bohemian comes, "prancing on a large horse," "tosses himself to and fro"—On the Pest side Miklós appears, wishing to fight; he gets into a boat and

rows to the other side—When the opponents shake hands, Miklós crunches the Bohemian warrior's hand—The Bohemian begs for mercy; Miklós pardons him—As they peacefully proceed towards the river bank, the Bohemian slyly attacks, but Miklós is on his guard and slays his foe, showing to the crowd the Bohemian's head on the end of his sword

- XII. The King has the victor brought in front of him, and it turns out he is none other than Miklós Toldi—Miklós is celebrated, among the crowd is the old Bence who has brought along Miklós' mother—Reunited, Mrs Toldi and her triumphant son shed tears of joy.

(Quotations taken from the English translation of János Arany's epic poem by Anton N. Nyerges)

Enikő Gyenge
English Translation by *Miklós Bodóczy*

Leó Weiner (1885–1960) a composé trois versions de son poème symphonique créé d'après l'épopée intitulée «Toldi» par János Arany. Il y a travaillé de 1952 à 1957 et les références contemporaines laissent penser qu'il a considéré «Toldi» comme son œuvre principale. Malgré l'attention distinguée du compositeur, les premières représentations des trois versions du morceau (du poème symphonique, de la suite pour orchestre et de la musique d'illustration pour piano) n'ont pas fait grand bruit; à notre connaissance, les versions pour orchestre n'ont plus été interprétées en concert depuis lors. Ce manque d'appréciation peut s'expliquer par plusieurs raisons différentes: la thématique et le ton romantiques et conservateurs du poème symphonique, sa durée relativement longue, son caractère descriptif similaire à celui d'un film et la date de la première création. En effet, il fut représenté en novembre 1953, après la mort de Staline, mais dans l'ambiance étouffée des luttes politiques internes et de la quête de directions idéologiques en Hongrie. À ce moment-là, cette pièce de Weiner, enracinée dans le romantisme national de manière pareille à l'œuvre «Csongor et Tünde», n'a pu gagner la sympathie ni des milieux politiques, ni du public.

Le compositeur a dû commencer «Toldi» au printemps 1952, du moins le numéro de juin de la revue «Új Zenei Szemle» le mentionne comme morceau en cours de préparation. À la base d'un article de «Magyar Nemzet», quotidien hongrois, il est possible que le chef d'orchestre à le diriger l'ait remarqué dans le cadre des commandes habituelles de l'État (ou au moins, par cette «voie»). D'autant de plus que la première créa-

tion faisait partie d'une série dont toutes les soirées, en une sorte de «programme sandwich», comprenaient un morceau hongrois récemment composé sur commande d'État.

«NOTRE RÉCOLTE MUSICALE DE LA NOUVELLE ANNÉE [...]. Chers lecteurs, nous pouvons vous informer d'une multitude de commandes de la part de l'État tout en vous présentant le progrès de nos compositeurs dans l'accomplissement de ces tâches. [...] La mine d'or de notre poésie inspire les compositeurs hongrois. Compositeur lauréat du prix Kossuth, Leó Weiner vient de finir sa symphonie «Toldi» dont la représentation exige une heure entière. Les douze mouvements suivent exactement les douze chants de «Toldi» par János Arany. Les milieux musicaux attendent sa première création avec impatience. [...]» («Magyar Nemzet», 4 décembre 1952)

Le reportage suivant informe les lecteurs de la représentation envisagée: «Nos lecteurs mélomanes sont sans doute curieux de savoir quels nouveaux morceaux de grande envergure écrits par des compositeurs hongrois se verront représenter cet hiver. Tout d'abord, on pourra assister à la première de l'imposante symphonie «Toldi» par Léo Weiner, durant une heure. Récemment terminé, ce morceau se compose de 12 tableaux musicaux d'après l'épopée de János Arany. Selon toute vraisemblance, c'est László Somogyi, chef d'orchestre décoré du prix Kossuth qui mènera les répétitions et dirigera l'œuvre principale de Léo Weiner, compositeur lauréat du prix Kossuth. [...]» («Magyar Nemzet», 6 janvier 1953)

Finalement, la première création a été dirigée

non par László Somogyi, mais János Ferencsik à la tête de l'Orchestre symphonique hongrois d'État presque un an plus tard, le 14 novembre 1953 dans le cadre d'un des 10 concerts de la série «GRANDES SYMPHONIES – COMPOSITEURS CONTEMPORAINS» de la Société philharmonique nationale. À titre de curiosité, voici le programme des quatre premiers concerts :

le 14 novembre 1953: Beethoven: «Ire Symphonie» / Weiner: «Toldi» – poème symphonique (première), dirigé par: JÁNOS FERENCSIK

le 23 novembre 1953: J. Chr. Bach: «Symphonie» / Szervánszky: «Concerto pour flûte» (première) / Mozart: «Symphonie en sol mineur», dirigé par: LÁSZLÓ SOMOGYI

le 2 décembre 1953: Haydn: «Symphonie en do mineur» / Taktakichvili: «Concerto pour piano» (première) / Mendelssohn: «Symphonie écossaise», dirigé par: VILMOS KOMOR

le 9 décembre 1953: Prokofiev: «Symphonie classique» / Kókai: «Concerto pour violon» / Tchaïkovski: «Ve symphonie», dirigé par: GYÖRGY LEHEL

La création n'a pas fait grand bruit dans la presse, mais comme le révèle une lettre écrite en 1954 au chef-d'orchestre Frigyes Reiner, Weiner n'a pas renoncé à la possibilité d'autres représentations. À la demande de Reiner, il a raccourci le poème symphonique en le transformant en suite, il a envoyé la partition comportant désormais 10 mouvements, avec les parties à Chicago et il a écrit un résumé du contenu pour le programme. Il n'est pas connu si l'œuvre s'est vu représenter en Amérique. La partition de la suite en six mou-

vements est considérée comme perdue, mais il y a plusieurs références écrites à la main concernant cette version de suite raccourcie. La seule (?) création du morceau en salle de concert est attestée par le programme de la Société philharmonique nationale: elle a eu lieu le 14 avril 1960, dans le cadre du concert solennel organisé à l'occasion du 75e anniversaire de Weiner (Orchestre symphonique hongrois d'État, dirigé par András Kóródy).

La version pour piano de «Toldi» a été interprétée nombre de fois («Toldi» – musique d'illustration pour piano) lors des spectacles du Théâtre littéraire fondé en 1957 où la poésie épique était interprétée par des acteurs renommés, l'accompagnement musical étant assuré par la pianiste Márta Blaha, disciple de Weiner.

Le compositeur a préparé plusieurs résumés, courts et longs, du contenu du poème symphonique entier pour des programmes de concert, des brochures et la presse. Nous avons recours aux paroles de Weiner pour présenter les mouvements :

Leó Weiner: «Toldi» – poème symphonique
(12 tableaux pour orchestre d'après l'épopée de János Arany)

- I Le poète médite – Le portrait de Miklós Toldi – À midi sous la chaleur estivale – L'armée du palatin Laci – Miklós indique le chemin vers Buda – L'armée part – Miklós regagne son logis, «faisant trembler le sol de ses pas affermis»
- II Fête à Nagyfalú, on met les petits plats dans les grands – György Toldi et son

- escorte sont accueillis dans la maison Toldi – György insulte grossièrement son frère, Miklós
- III «La lance en bois pirouette gaiement» – «La lourde pierre s'envole» – «Un vaillant soldat mourut de mort atroce» – «Il faut le saisir de suite»
- IV Miklós s'enfuit et se cache – Bence, le serviteur fidèle le retrouve et lui donne à manger
- V Miklós se bat avec deux loups – Miklós les tue rapidement et rentre à la maison, les loupes sur l'épaule
- VI Sous le couvert de la nuit, Miklós étale les loupes à côté du lit de György – Clair de lune – Tout le monde dort, sauf Mme Toldi qui pleure toute seule – Miklós dit adieu à sa mère – Les aboiement des chiens réveillent les dormeurs – Les gens de György prennent en chasse Miklós enfui
- VII Tempête – Au cimetière – La veuve en deuil pleure ses deux fils
- VIII Le roi Louis reçoit György en audience – Dialogue dans lequel György fait des accusations perfides en dénigrant Miklós. Il a l'intention de se procurer l'héritage de Miklós. – Le roi comprend l'intrigue: il donnera l'héritage à György à condition qu'il se batte avec le champion bohémien – György recule
- IX Clair de lune – Miklós arrête le taureau – Abandonné de tous – Au cimetière
- X Bence retrouve Miklós de nouveau – À l'auberge
- XI La foule se rassemble sur les rives du Danube: le champion bohémien se battra sur l'île – Le Bohémien arrive, «fait danser son grand cheval», «se pavane», fier – Miklós apparaît sur la rive de Pest pour se battre; il monte dans une barque pour se rendre sur l'île – Lorsque les adversaires se serrent la main, Miklós écrase la main du champion bohémien – Le Bohémien supplie Miklós de lui faire grâce; Miklós épargne sa vie – Pendant qu'ils avancent tranquillement vers la rive, le Bohémien l'attaque sournoisement. Miklós est plus rapide que son ennemi: il l'achève et il montre à la foule enthousiaste la tête piquée sur son épée
- XII Le roi fait venir le guerrier triomphant qui s'avère être Miklós Toldi – Miklós est acclamé par la foule dans laquelle se trouve le vieux Bence qui a amené la mère de Miklós – Mme Toldi et son fils vaillant pleurent des larmes de joie en se retrouvant.

Enikő Gyenge

Traduit par *Péter Barta*

Leó Weiner (1885–1960) fertigte seine symphonische Dichtung *Toldi*, die auf dem Heldenepos von János Arany basiert, in drei Fassungen an. Der Komponist beschäftigte ihn von 1952 bis 1957, und zeitgenössische Berichte legen nahe, dass er den *Toldi* als sein Hauptwerk betrachtete. Entgegen der besonderen Aufmerksamkeit Weiners löste die Aufführung der drei Fassungen des Werkes – die Tondichtung, die Orchestersuite und die für Klavier angefertigte illustrierende Musik – in der Presse kein allzu großes Echo aus. Soweit bekannt ist, wurden die Orchesterfassungen seit ihrer Erstaufführung nicht mehr im Konzert gespielt. Die Ursachen für dieses Übergehen sind vielfältig und in voneinander unabhängigen Umständen zu suchen: sowohl in der konservativ romantischen Thematik und der Klangsprache der Tondichtung, ihrem relativ umfangreichen, filmartig beschreibenden Charakter, als auch dem Zeitpunkt der Premiere. Die Uraufführung erfolgte im November 1953, nach dem Tode Stalins, in einer Atmosphäre unterdrückter innenpolitischer Kämpfe und einer sich ändernden ideologischen Richtungssuche. Dieses Opus Weiners wurzelt ähnlich wie *Csongor und Tünde* in der nationalen Romantik, und errang in jenem historischen Augenblick weder die Sympathie der Politik noch die des Publikums.

Der Komponist begann mit der Komposition vermutlich im Frühling 1952, jedenfalls berichtet die Musikzeitung *Új Zenei Szemle* in ihrer Juni-Ausgabe darüber als ein im Entstehen begriffenes Werk. Anhand der Berichterstattung in der Zeitung *Magyar Nemzet* kann nicht ausgeschlossen werden, dass der *Toldi* im Rahmen der üb-

lichen staatlichen Aufträge (oder zumindest „durch dessen Kanäle“) ins Sichtfeld des ausführenden Dirigenten gelangte. Auch der Umstand, dass die Uraufführung im Rahmen einer Konzertreihe erfolgte, an deren Konzertabenden – in einer Art Sandwichprogramm – immer auch jeweils ein vom Staat in Auftrag gegebenes, neu komponiertes ungarisches Werk erklang, legt dies nahe.

„MUSIKALISCHER ERTRAG IM NEUEN JAHR. [...] Wir können unseren Lesern über die zahlreichen staatlichen Aufträge und auch darüber, wie weit unsere Komponisten in der Bewältigung der Aufgaben vorangeschritten sind, berichten. [...] Die Goldgrube unserer Dichtung wirkt sich fruchtbar auf die ungarischen Komponisten. Der Tonsetzer und Kossuth-Preisträger Leó Weiner hat seine *Toldi*-Symphonie, deren Spielzeit eine volle Stunde beträgt, vollendet. Die zwölf Sätze folgen treu den zwölf Gesängen von János Arany's *Toldi*. Die Uraufführung wird von der Musikwelt mit großem Interesse erwartet. [...]“ (*Magyar Nemzet*, 4. Dezember 1952)

Ein neuer Artikel berichtet bereits über die geplante Premiere: „Unser Konzertpublikum interessiert es bestimmt, welch gewaltige, von ungarischen Komponisten stammende neue Werke im Laufe des Winters erstaufgeführt werden. In erster Linie gelangt Leó Weiners einstündige, gewaltige *Toldi*-Symphonie zur Uraufführung. Dieses Werk ist gerade erst fertiggestellt worden und besteht aus 12 musikalischen Bildern nach János Arany's Heldenepos. Aller Voraussicht nach wird das Hauptwerk im Œuvre des Komponisten und Kossuth-Preisträgers Leó Weiner

durch den Dirigenten und Kossuth-Preisträger László Somogyi einstudiert und aufgeführt werden. [...]“ (*Magyar Nemzet*, 6. Januar 1953)

Schließlich dirigierte nicht László Somogyi, sondern János Ferencsik die Uraufführung des *Toldi* mit dem Ungarischen Staatsorchester beinahe ein Jahr später, am 14. November 1953, im Rahmen der zehnteiligen Konzertreihe GROSSE SYMPHONIEN – HEUTIGE KOMPONISTEN. Das Programm der ersten vier Konzerte war wie folgt:

14. November 1953: Beethoven: I. Symphonie / Weiner: Toldi – symphonische Dichtung (Uraufführung), Dirigent: JÁNOS FERENCSIK

23. November 1953: J. Chr. Bach: Sinfonie / Szervánszky: Flötenkonzert (Uraufführung) / Mozart: g-moll szimfónia, Dirigent: LÁSZLÓ SOMOGYI

2. Dezember 1953: Haydn: Sinfonie in c-moll / Taktakivili: Klavierkonzert (Uraufführung) / Mendelssohn: Schottische Symphonie, Dirigent: VILMOS KOMOR

9. Dezember 1953: Prokofjew: Klassische Symphonie / Kókai: Violinkonzert / Tschaikowski: V. Symphonie, Dirigent: GYÖRGY LEHEL

Der Uraufführung löste kein allzu großes Echo in der Presse aus. Ein an Fritz Reiner adressierter Brief von 1954 verrät jedoch, dass Weiner weitere, neuerliche Aufführungen des *Toldi* noch nicht aufgegeben hatte. Auf Reiners Bitte hin nahm er Kürzungen vor und arbeitete die symphonische Dichtung zu einer Suite um, die nunmehr 10 Sätze umfassende Partitur schickte er mit den Stimmen zusammen nach Chicago, für das Programmheft der Aufführung wiederum

verfasste er eine inhaltliche Synopse. Von einer Aufführung des Werkes in den Vereinigten Staaten ist nichts bekannt. Die Partitur einer sechsstimmigen Suite ist gegenwärtig verschollen, jedoch gibt es mehrere handschriftliche Hinweise auf eine solche gekürzte Fassung. Aus einem Programmheft der *Filharmonia* erlangen wir Kenntnis von der einzigen (?) Konzertaufführung des Werkes am 14. April 1960, im Rahmen eines zu Weiners 75. Geburtstag veranstalteten Festkonzerts (Staatliches Konzertorchester, dirigiert von András Kóródy).

Die Klavierfassung des *Toldi* wurde bei zahlreichen Gelegenheiten aufgeführt (Toldi – Illustrierende Musik für Klavier). Sie diente in den Vorstellungen der 1957 gegründeten Literarischen Bühne als Unterhaltungsmusik durch das Klavier für die – unter Mitwirkung namhafter Schauspieler vorgetragene – Heldendichtung und wurde von der Pianistin Márta Blaha, einer Schülerin Weiners, gespielt.

Weiner verfasste die Inhaltsangabe der vollständigen symphonischen Dichtung mehrmals mit unterschiedlichem Umfang für Konzertankündigungen, Programmhefte und Zeitungsartikel. Für die Beschreibung der Sätze mögen hier Weiners Worte stehen:

Leó Weiner: Toldi – Symphonische Dichtung
(12 Orchesterszenen nach János Arany's
Heldenepos)

- I. Der Dichter sinniert – Portrait Miklós Toldis – Heißer Sommermittag – Palatin Lacfis Armee – Miklós weist den Weg nach Buda – Die Armee zieht ab – Miklós schlendert nach Haus', „unter seinen

- schweren Fußstapfen erbebt das Feld von weitem“
- II. Vergnügtheit, Backen-Kochen in Nagyfalu – György Toldi und sein Gefolge werden in Toldis Haus bewirtet – György beleidigt seinen jüngeren Bruder Miklós grob
- III. „Munter wirbelt der Holzspeer“ – „Es fliegt der schwere Stein“ – „Schrecklicher Tod ereilt einen edlen Recken“ – „Ergreift ihn auf der Stelle“
- IV. Miklós hält sich verborgen – Bence, der treue Diener macht den Verbannten ausfindig und versorgt ihn mit Speise
- V. Miklós ringt mit zwei Wölfen – Miklós macht kurzen Prozess mit ihnen und eilt, sie auf die Schultern nehmend, nach Hause.
- VI. Im Schleier der Nacht legt Miklós die beiden toten Wölfe an György's Bett – Mondschein – Alle schlafen, nur Toldis Mutter weint allein – Miklós nimmt Abschied von seiner Mutter – Das Gebell der Hunde weckt die Schlafenden – Györgys' Mannen nehmen die Verfolgung des flüchtenden Miklós auf
- VII. Gewittersturm – Auf dem Friedhof – Die trauernde Witwe beweint ihre beiden Söhne
- VIII. König Ludwig gewährt György eine Audienz – Dialog, in dessen Verlauf Miklós in hinterhältiger Weise von György beschuldigt und verleumdet wird. Sein Ziel ist, sich Miklós' Erbe unter den Nagel zu reißen. – Der König durchschaut das Ränkespiel: er ist bereit György das Erbe zu geben, unter der Bedingung, dass er mit dem tschechischen Streiter kämpft – György scheut zurück.
- IX. Mondschein – Miklós bändigt den Stier – Von allen verlassen – Auf dem Friedhof
- X. Bence findet Miklós erneut – Im Gasthaus
- XI. Die Menge versammelt sich am Donauufer: der tschechische Streiter wird auf der Insel kämpfen – Der Tscheche kommt, „tanzt auf seinem großen Pferd“, sich übermütig „hin und her werfend“ – Auf der Pester Seite erscheint Miklós und wünscht mit ihm zu kämpfen; ins Boot steigend rudert er auf die Insel – Als sich die Widersacher die Hand reichen, zerquetscht Miklós die Hand des tschechischen Streiters – Der Tscheche winselt um Gnade; Miklós schenkt ihm das Leben – Während sie sich friedlich dem Ufer nähern, greift der heimtückische Tscheche hinterrücks an. Miklós kommt seinem Gegner zuvor: er bereitet ihm sein Ende, und zeigt der begeistertsten Menge auf der Schwertspitze dessen Kopf
- XII. Der König lässt den siegreichen Recken zu sich bringen, von dem sich herausstellt, dass es niemand anderes ist, als Miklós Toldi – Miklós wird gefeiert; unter den Feiernden ist der alte Bence, der auch Miklós' Mutter mitgebracht hat. – Toldis Mutter und ihr ruhmreicher Sohn vergießen beim glücklichen Wiedersehen Freudentränen.

Enikő Gyenge

Deutsche Übersetzung: *Berthold Oppitz*

Weiner Leó (1885–1960) Arany János Toldija nyomán komponált szimfonikus költeményét három verzióban is megírta. 1952-től 1957-ig foglalkozott vele, és korabeli tudósítások arra utalnak, hogy főművének tartotta a Toldit. A zeneszerző kiemelt figyelmé ellenére a darab három változata, a szimfonikus költemény, a zenekari szvit és a zongorára frott illusztráló zene bemutatója nem keltett túl nagy visszhangot, úgy tudjuk, a zenekari verziók a bemutató óta nem is szerepeltek koncertpódiumon. A mellőzés okát több, egymástól független körülményben kereshetjük: a szimfonikus költemény konzervatívan romantikus tematikájában és hangvételében, viszonylag terjedelmes, filmszerűen leíró jellegében, valamint a premier időpontjában. Az ősbemutatóra 1953 novemberében került sor, Sztálin halála után, de a magyarországi lefojtott politikai belharok és változó ideológiai iránykeresések légkörében. Weinernek ez a műve, amely a Csongor és Tündéhez hasonlóan a nemzeti romantikában gyökerezett, ebben a pillanatban nem találkozhatott sem a politikum, sem a közönség szimpátiájával.

A zeneszerző 1952 tavaszán kezdhette el a Toldit, legalábbis az Új Zenei Szemle júniusi száma mint készülő műről számol be róla. A Magyar Nemzet-beli tudósítás alapján nem zárhatjuk ki, hogy a szokásos állami megbízások keretében (vagy legalábbis „csatornáján” át) került az előadó karmester látókörébe. Erre utal az is, hogy a bemutató hangversenyre egy olyan sorozat keretében került sor, amelynek minden estjén – egyfajta szendvics-műsor módján – elhangzott egy-egy állami megrendelésre frott friss magyar zenemű. „ZENEI TERMÉSÜNK AZ ÚJ ESZTENDŐBEN. [...] Az állami megbízások sokaságáról tu-

dunk számat adni olvasóinknak és arról is, hol tartanak szerzőink e feladatok megoldásában. [...] Költészetünk kincsesbányája termékenyen hat a magyar zeneszerzőkre. Weiner Leó Kossuth-díjas zeneszerző befejezte egy teljes óra játékszámot kitévő *Toldi-szimfóniáját*. A tizenkét tétel pontosan követi Arany János Toldijának tizenkét énekét. Bemutatója elé nagy érdeklődéssel néz a zenei világ. [...]” (*Magyar Nemzet*, 1952. dec. 4.)

Újabb tudósítás már a tervezett bemutatóról értesít: „Zenei közönségünket bizonyára érdekli, hogy milyen nagyszabású új műveket mutatnak be magyar szerzőktől a tél folyamán. Elsősorban Weiner Leó egy órai időtartamú nagyszabású Toldi-szimfóniájára kerül a sor. Ez a mű most készült el és 12 zenekép Arany János eposza nyomán. Minden valószínűség szerint Somogyi László Kossuth-díjas karnagyunk tanítja be és vezényli Weiner Leó Kossuth-díjas zeneszerzőnk élete főművét. [...]” (*Magyar Nemzet*, 1953. jan. 6.)

Végül az ősbemutatót nem Somogyi László, hanem Ferencsik János vezényelte az Állami Hangversenyzenekar élén majdnem egy évvel később, 1953. november 14-én, az Országos Filharmónia NAGY SZIMFÓNIAK – MAI SZERZŐK 10 hangversenyből álló sorozata keretében. Íme, érdekességképpen az első négy hangverseny műsora:

1953. nov. 14.: Beethoven: I. szimfónia / Weiner: Toldi – szimfonikus költemény (Bemutató), Vezényel: FERENCSIK JÁNOS

1953. nov. 23.: J. Chr. Bach: Szimfónia / Szervánszky: Fuvolaverseny (Bemutató) / Mozart: g-moll szimfónia, Vezényel: SOMOGYI LÁSZLÓ
1953. dec. 2.: Haydn: c-moll szimfónia / Takta-

kisvili: Zongoraverseny (Bemutató) / Mendelssohn: Skót szimfónia, Vezényel: KOMOR VILMOS

1953. dec. 9.: Prokofjev: Klasszikus szimfónia / Kókai: Hegedűverseny / Csajkovszkij: V. szimfónia, Vezényel: LEHEL GYÖRGY

A bemutatónak nem volt különösebb sajtóvisszhangja, de egy 1954-es Reiner Frigyeshez címzett levélből kiderül, Weiner nem mondott le a Toldi újabb előadási lehetőségeiről. Reiner kérésére lerövidítette, és szvitté alakította a szimfonikus költeményt, az immár 10 tételes partitúrát a szólomokkal kiküldte Chicagóba, az előadás műsorfüzetéhez pedig tartalmi szinopszist írt. A mű amerikai előadásáról nem tudunk. A hatétételes szvit partitúrája jelenleg lappang, de erre a rövidített szvitverzióra több kézírásos utalás is történik. A Filharmónia műsorfüzetéből értesülünk a mű egyetlen(?) hangversenytermi előadásáról 1960. április 14-én, Weiner 75. születésnapjára rendezett ünnepi hangverseny keretében (Állami Hangversenyzenekar, vezényelt Kóródy András).

Számos alkalommal előadták a Toldi zongorás változatát (Toldi – zongorára írott illusztráló zene). Az 1957-ben alapított Irodalmi Színpad előadásain neves színészek közreműködésével megszólaltatott elbeszélő költemény zenei hatását zongorán a Weiner-tanítvány Blaha Márta zongoraművész nő szolgáltatta.

A teljes szimfonikus költemény tartalmi ismertetését a zeneszerző különböző terjedelemben többször is megfogalmazta hangversenyismertető, műsorfüzetek és a sajtó számára. Tételismeretéseinkben Weiner szavait hívjuk segítségül:

Weiner Leó: Toldi – szimfonikus költemény (12 zenekari kép Arany János eposza nyomán)

- I. Mereng a költő – Toldi Miklós portréja – Forró nyári dél – Lacfi nádor hada – Miklós mutatja az utat Buda felé – A had elvonul – Miklós hazaballag, „súlyos lábnyomától messze reng a parlagon”
- II. Vigasság, sütés-főzés Nagyfaluban – Toldi Györgyöt és kíséretét vendégül látják a Toldi-házban – György durván megsérti öcsését, Miklóst
- III. „A fadárda vígan perdül” – „Repül a nehéz kő” – „Egy nemes vitéznek lón szörnyű halála” – „El kell fogni nyomban”
- IV. Miklós bujdosik – Bence, a hű cseléd felkutatja a bujdosót, és élelemmel látja el
- V. Miklós viaskodik két farkassal – Miklós röviden végez velök, és félvállra vetve őket, hazasiét
- VI. Az éj leple alatt Miklós a farkasokat György ágya mellé fekteti – Holdvilág – Mindenki alszik, csak Toldiné sír magában – Miklós búcsúzik anyjától – A kutyák felugatják az alvókat – György emberei üldözőbe veszik az elmenekült Miklóst
- VII. Égi háború – A temetőben – A gyászoló özvegy siratja két fiát
- VIII. Lajos király kihallgatáson fogadja Györgyöt – Párbeszéd, melyben György alattomosan bevádolja és becsméri Miklóst. Célja, hogy magának kaparintsza Miklós örökségét. – A király átlát a cselészövésen: az

örökséget azzal a feltétellel adná Györgynek, ha a cseh bajnokkal megívna – György meghátrál

- IX. Holdvilág – Miklós megfésze a bikát – Mindenkitől elhagyatva – A temetőben
- X. Bence újra rátalál Miklósról – A csárdában
- XI. Gyülekezik a tömeg a Duna partján: a szigeten mérközni fog a cseh bajnok – Jön a cseh, „táncol nagy lovával”, hetykén „hányja-veti magát” – A pesti oldalon feltűnik Miklós, mérközni kíván; csónakba szállva a szigetre evez – Mikor az ellenfelek kezét fognak, Miklós összelapítja a cseh bajnok

kezét – A cseh kegyelemért könyörög; Miklós megkegyelmez – Miközben békésen haladnak a part felé, az álnok cseh orvul támad. Miklós megelőzi ellenfelét: végez vele, és kardhegyen felmutatja a lelkendező tömegnek a fejét

- XII. A király magához hozatja a győztes vitézt, kiról kiderül, hogy az nem más, mint Toldi Miklós – Miklóst ünneplik; az ünneplők közt ott van az öreg Bence, aki magával hozta Miklós anyját is. – Toldiné és dicső fia boldog viszontlátásban örömkönyveket sírnak.

Gyenge Enikő

Recording producer: Tibor Alpár

Balance engineer: Tamás Horváth

Edited by Tibor Alpár

Recorded at Miskolc House of Arts on 30th June–4th July, 2008

Scores: manuscripts

Front cover: Toldi by János Fadrusz

Design: Miklós Juhász

Booklet editor: Enikő Gyenge

© 2008 HUNGAROTON RECORDS LTD.

CD is manufactured by Sony DADC in Austria

DIGITAL
STEREO
MCD 31743

LEO WEINER

HUNGAROPHON
CLASSIC

CSONGOR ÉS TÜNDE – suite Op.10/b
SUITE Op.18

North Hungarian Symphony Orchestra, Miskolc
LÁSZLÓ KOVÁCS

**László
KOVÁCS**

Weiner

Divertimentos Nos.3, 4, 5
Variations on a Hungarian Folksong
Serenade
Carnival

DIGITAL
STEREO
MCD 31844

HUNGAROPHON
CLASSIC

North Hungarian
Symphony Orchestra, Miskolc
László Kovács

HUNGAROPHON
DIGITAL STEREO
MCD 31115

WEINER
Violin Concertos

JOACHIM
Variations for Violin
& Orchestra

Vilmos
SZABADI
North
Hungarian
Symphony
Orchestra,
Miskolc
László
KOVÁCS

HCD 32608
DIGITAL STEREO

Leó Weiner
(1885–1960)
TOLDI
symphonic poem op. 43

I. The poet muses – II. Making merry, cooking and baking in Nagyfalu. György seriously offends his younger brother Miklós – III. “The wooden spears whirled in their hands” – IV. Miklós in hiding. Bence the loyal servant – V. Miklós fights two wolves – VI. Under the veil of the night – VII. Tempest. In the cemetery – VIII. King Louis receives György in audience – IX. Moonlight – X. Bence finds Miklós again. At the tavern – XI. The crowd gathers by the Danube – XII. Miklós is reunited with his mother

Total time: 65'55"

North Hungarian Symphony Orchestra

conducted by
László KOVÁCS

Special thanks to
Mr István Kassai for making available his research results on this work

Sponsored by
NATIONAL CULTURAL FUND

nka
Nemzeti Kulturális Alap

COMPACT
disc
DIGITAL AUDIO

© 2008 HUNGAROTON RECORDS LTD.
<http://www.hungaroton.hu/>
e-mail: classic@hungaroton.hu

Megnevezés: hangzó CD
Forgalmazza:
Hungaroton Records Kft.
1126 Bp., Nagy Jend u.12.
Szarmazási hely: EU

Notes in English
Magyar nyelvű ismertetővel

LEÓ WEINER: TOLDI – SYMPHONIC POEM
NORTH HUNGARIAN S. O. / LÁSZLÓ KOVÁCS

HUNGAROTON CLASSIC - HCD 32608
DIGITAL STEREO

HUNGAROTON CLASSIC - HCD 32608
DIGITAL STEREO

LEÓ WEINER: TOLDI – SYMPHONIC POEM
NORTH HUNGARIAN S. O. / LÁSZLÓ KOVÁCS